

Plurilingvizem v Evropi 18. stoletja (ur. **Fedora Ferluga Petronio**). Maribor: Slavistično društvo, 2002.

U zborniku pod navedenim naslovom, koji obaseže 348 stranica, objavljena su 22 priloga osamnaestero znanstvenika iz Italije, Slovenije i Hrvatske. U tim priložima, koji se odnose na područja jezikoslovlja, književnosti, povijesti i/ili sociologije, riječ je o različitim aspektima višejezičnosti u 18. stoljeću na širokom prostoru od sjeverozapadne slovenske granice do Zagreba, Bosne, Dubrovnika, pa čak i Bugarske. Većina radova, njih ukupno 16, objavljena je na engleskom jeziku, pet na talijanskom i jedan na njemačkom. Uza sve radove objavljeni su i sažeci na slovenskom jeziku. Riječ je zapravo o izlaganjima koja su 1999. i 2000. godine bila prezentirana na međunarodnim tečajevima što su se na spomenutu temu odvijali na Međunarodnom univerzitetskom centru (IUC) u Dubrovniku.

Od talijanskih znanstvenika u zborniku je, kao prvi, zastupljen Vincenzo Orioles sa sveučilišta u Udinama s uvodnim prilogom *Plurilinguismo: modelli interpretativi, terminologia e ricadute istituzionali*, u kojem je riječ o pregledu plurilingvističkih modela, posebno od U. Weinreicha nadalje.

S istog je talijanskog sveučilišta i Fedora Ferluga Petronio, koja je kao urednica zbornika napisala i kratak predgovor (na slovenskom i talijanskom jeziku). Njezin prilog ima naslov *Le traduzioni in croato dei classici latini di Marko Bruerović Desrivaux*. U njemu se analiziraju prijevodi latinskih klasika Marka Bruerovića (1770-1823), inače sina francuskoga konzula u Dubrovniku, koji je na prijelazu iz 18. u 19. stoljeće pisao pjesme i na hrvatskom, i na latinskom, i na talijanskom, i na francuskom jeziku.

Od talijanskih kolega u zborniku je još zastupljen Guido Cifoletti, također sa sveučilišta iz Udina, i to prilogom *La lingua franca a Venezia nel Settecento*, u kojem je riječ o magrepskim dokumentima, nastalim u Veneciji u 18. stoljeću na jednoj vrsti zajedničkog mediteranskog jezika (*lingua franca*).

Od slovenskih znanstvenika prvo nailazimo na ime Vladimira Osolnika iz Ljubljane, koji je zastupljen dvama priložima. Prvi je *Multilingualism and Bilingualism in the Activities of Žiga Zois's Slovene Enlightenment Circle*, a drugi *Multilingualism in the Slovene Territory in the 18th Century: Valentin Vodnik between Slovene, French and German*. U prvome je riječ o multilingvizmu i/ili bilingvizmu u djelatnosti Žige Zoisa i njegova prosvjetiteljskoga kruga, a u drugome o nekim multilingvalnim aspektima u djelima slovenskog polihistora Valentina Vodnika, koji je pisao na slovenskom, francuskom i njemačkom jeziku.

I Marko Jesenšek iz Maribora zastupljen je dvama priložima. U prvome se (*Greek, Latin and German Syntactic Influence on Slovene Gospel Translations in the 18th Century*) analizira poraba participa na -č i -ši u tekstovima slovenskoga književnog jezika 18. stoljeća te raspravlja o utjecaju latinskoga, njemačkoga, staroslavenskoga i grčkoga sintaktičkoga ustrojstva na konstrukcije s tim participima, a u drugome (*Mehrsprachigkeit bei Bernardus Marburgensis*) riječ je o multilingvizmu kod kapucina Bernarda Mariborskoga, posebno o onom tipu multilingvizma/bilingvizma koji je došao do izražaja u njegovu njemačko-slovenskom rječniku.

U prilogu Irene Orel iz Ljubljane (*Lexical Interference in German-Slovenian Textbooks in the Late 18th Century*) prikazuju se neki aspekti plurilingvizma/bilingvizma u povijesti slovenskoga jezika, posebice onoga vezanog za prijevode udžbenika i nekih drugih djela namijenjenih dvojezičnim školama, npr. općeg školskog zakonika iz 1774. godine u prijevodu J. Edlinga, čitanke u prijevodu B. Kumerdeja, *Velikog katekizma* J. Apelja i slovenske dvojezične gramatike M. Zagajšeka.

U prilogu Đurde Strsoglavca, također iz Ljubljane (*Marko Pohlín, Slovene Revival Language Novus*), pozorno se raščlanjuje poetološko poglavlje u njemački pisanoj *Kranjskoj gramatici* Marka Pohlina iz 1768. godine (*Krynska Grammatika oder die Kunst die crainerische Sprache regelrichtig zu reden und zu schreiben*).

Ostalo su prilozi znanstvenika iz Hrvatske. Među njima je na prvom mjestu kolegica Ljiljana Marks, s Instituta za etnologiju i folkloristiku iz Zagreba, sa svojim prilogom *Baltazar Adam Krčelić - Chronicler of Everyday*. U njemu je riječ o *Annuama* Baltazara Adama Krčelića s posebnim obzirom na usmenu hrvatsku prozu.

Sanja Vulić, s Instituta za lingvistička istraživanja HAZU iz Zagreba, zastupljena je dvama priložima. U prvome (*L'atteggiamento nei riguardi del plurilinguismo nelle opere di Stjepan Markovac Margitić, Tomo Babić, Jerolim Filipović, Filip Lastrić e Nikola Luković*) riječ je o plurilingvizmu u djelima nekolicine bosanskih franjevac 18. stoljeća te u djelu jednoga pisca iz Boke kotorske (Nikole Lukovića), a u drugome (*The Multilingualism of Krsto Pejkić*) o multilingvizmu u literarno-teološkom djelu bugarskoga pisca Krste Pejkića.

Pavao Knezović s Hrvatskih studija iz Zagreba u svom prilogu *Testimonium Bilabium Written by the Friar Filip Lastrić (Philippus ab Ochevia)* posebnu pozornost posvećuje zbirci propovijedi najznačajnijeg bosanskog franjevca 18. stoljeća i prvog bosanskog povjesničara fra Filipa Lastrića (1700-1783) *Testimonium bilabium*, koja je u cijeloj povijesti hrvatske propovjedničke književnosti specifična po tome što je bilingvalna (pisana je na hrvatskom i latinskom jeziku).

Antun Pavešković s Instituta za hrvatsku književnost HAZU iz Zagreba u svom prilogu (*Ivan Lovrić: The Review of Fortis or Croato-centrism in the Italian Language*) analizira prvu i najopsežniju kritiku knjige putopisa po Dalmaciji Alberta Fortisa (*Viaggio in Dalmazia*), u kojoj Ivan Lovrić 1776. godine, tada još mlad i nepoznat, polemizira s autorom sa stajališta empirizma i racionalizma.

Lelija Sočanac s Instituta za lingvistička istraživanja HAZU zastupljena je dvama priložima. U prvome (*Codeswitching in 18th Century Ragusan Comedies*) piše o sociolingvističkim i sintaktičkim interferencijama između hrvatskog i talijanskog jezika u dubrovačkim komedijama 18. stoljeća, a u drugome (*Multilingualism in 18th Century Ragusan Plays*) o

dubrovačkom dijalektu 18. stoljeća, svojstvenom spomenutim komedijama, koji između ostaloga karakterizira supostojanje slavenskih (hrvatskih) i romanskih elemenata.

Martina Bricko, s Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, u svom prilogu *Zamanja's Translation of Hesiod's Epic Works and Days* analizira latinski prijevod Hesiodova djela koje je pod naslovom *Opera et dies ac Scutum Herculis, carmina Hesiodi Ascraei Latinis versibus expressa a Bernardo Zamagna Ragusino 1780*. godine objavio dubrovački pjesnik Bernard Zamanja.

Snježana Paušek-Badždar s Instituta za povijest i filozofiju znanosti HAZU iz Zagreba u prilogu *Natural-Historical Terminology in Joakim Stulli's Lexicon (1801)* piše o prirodoslovnoj terminologiji u djelu *Lexicon latino-italico-illyricum* Joakima Stullija, objavljenom u Budimu 1801. godine.

Ugledni hrvatski romanist, umirovljeni profesor Slobodnog sveučilišta u Berlinu, Žarko Muljačić piše u svom prilogu (*Tomo Baseljić - Bassegli, oratore e scrittore in sei lingue*) o jednom od najvećih hrvatskih prosvjetitelja, Dubrovčaninu Tomi Baseljiću, koji je govorio latinski, talijanski, francuski, njemački i engleski jezik, a većinu svojih djela napisao na francuskom.

U ovom su zborniku zastupljene i tri znanstvenice iz Dubrovnika. Prva je među njima Slavica Stojan s Instituta za povijesne znanosti HAZU iz Dubrovnika, koja u svom prilogu (*Verbal Attacks on Women's Honour in Bilingual Record-books of the Criminal Court of Dubrovnik, in the 17th and 18th Century*) piše o prostačkom izražavanju i psovanju na temelju proučavanja Dubrovačkoga arhiva, posebno onoga što se može naći u zapisnicima s dubrovačkog kaznenog suda na koncu 17. i na početku 18. stoljeća.

Vesna Čučić iz Dubrovačkoga arhiva piše u svom prilogu (*Polyglot Damjan Bračević of Dubrovnik: Diplomat and Interpreter in the Service of the French*) o dubrovačkom diplomatu Damjanu Bračeviću, koji je između ostaloga

bio poznat po tome što je studirao u Turskoj i govorio više jezika. Predstavlja se i njegova korespondencija s dubrovačkim Senatom.

I napokon, Vesna Miović-Perić s Instituta za povijest znanosti HAZU iz Dubrovnika u prilogu *Miho Zarini - Dragoman (Interpreter for the Turkish Language) of Republic of Dubrovnik* piše o Mihi Zariniju, jednom od najpoznatijih dubrovačkih tumača za turski jezik.

Prilozi u ovom vrlo vrijednom zborniku, kako se bar dijelom može vidjeti i iz ovog kratkog prikaza, odreda su vrlo zanimljivi, a i raznoliki su, tako da će u zborniku naći ponešto za sebe ne samo oni koji se bave problematikom multiligvizma i/ili bilingvizma u užem smislu nego i svi oni koje fenomen višejezičnosti zanima s bilo kojega aspekta, uključujući i kulturnopovijesni aspekt naznačenih prostora u najširem smislu.

Stoga čestitke zaslužuju i urednica Fedora Ferluga Petronio i autori priloga i izdavač (Slavistično društvo Maribor) i brojni suradnici na pripremi i tiskanju knjige, a i svi oni koji su sudjelovali u organizaciji dubrovačkih seminara. Oni posebne čestitke zaslužuju ponajprije zbog odlično odabrane teme. Zbog svega rečenog poželimo još takvih i/ili sličnih seminara, te ovako kvalitetnih zbornika.

Ivo Pranjković

Robin Harris, *Dubrovnik A History*. London: SAQI, 2003., 503 str.

Britanski historičar Robin Harris studirao je i doktorirao povijest na Sveučilištu u Oxfordu. Niz godina radio je kao dužnosnik u tijelima državne uprave, a bio je i savjetnik britanske premijerke Margaret Thatcher. Danas djeluje kao novinar i stručnjak za pitanja jugoistočne Europe, napose Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Zapažena je njegova knjiga *Valois Guyenne: A Study of Politics, Government and Society in Late Medieval France* (1994.) u kojoj se bavio političkim i društvenim promjenama u Gaskonji nakon englesko-francuskoga stogodišnjega rata, tj. tijekom druge polovice 15. stoljeća. Radu na knjizi o Dubrovniku Robin Harris posvetio je skoro čitavo desetljeće. Kako bi svladao golemu literaturu, nekoliko je godina intenzivno učio hrvatski jezik, a višekratno je boravio u Hrvatskoj proučavajući gradivo dubrovačkih knjižnica i arhiva. Dakako, rezultat njegova rada nije izostao.

Sama činjenica da knjiga *Dubrovnik A History* predstavlja prvi cjeloviti pregled dubrovačke povijesti na engleskom jeziku, i to iz pera britanskoga autora, ima posebno značenje.¹ U opsežnoj sintezi namijenjenoj širem krugu obrazovanih čitatelja Harris je obuhvatio gotovo sve aspekte tisućljetne povijesti Dubrovnika i Dubrovačke Republike. Na 500 stranica pružio je suvremenu i zanimljivu interpretaciju dubrovačke

¹ Unatoč velikom zanimanju koje strani znanstvenici iskazuju za prošlost Dubrovnika, dosada je objavljena samo jedna sinteza dubrovačke povijesti na engleskome jeziku. Riječ je o djelu F. W. Cartera, *Dubrovnik (Ragusa): a Classic City State* (1972). U njemu je najviše pozornosti posvećeno gospodarskom značenju grada i analizi ekonomskih uvjeta uspona Republike. Od radova koji su tiskani na engleskome svakako treba spomenuti brojne medijevističke studije Bariše Krekića i članke, uglavnom hrvatskih autora, objavljene proteklih godina u časopisu *Dubrovnik Annals* u izdanju Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku.